

Eindadvies ArtEZ Hogeschool voor de kunsten

24 oktober 2016

1. Inleiding

De Reviewcommissie (hierna commissie) heeft kennisgenomen van:

- de prestatieafspraken zoals vastgelegd in de beschikking van 3 november 2012,
- de rapportage van de ArtEZ Hogeschool voor de kunsten van 20 juni 2016 over voornoemde prestatieafspraken van 3 november 2012 in het jaarverslag 2015.

De commissie heeft op 12 september 2016 een gesprek gevoerd met het College van Bestuur van de ArtEZ Hogeschool voor de kunsten (hierna ArtEZ). Naar aanleiding van vragen van de commissie heeft ArtEZ de rapportage toegelicht.

In dit advies geeft de commissie – op basis van de schriftelijke informatie en het gevoerde gesprek – haar oordeel over de resultaten van bovengenoemde afspraken. In dit advies komen achtereenvolgens aan de orde:

- het oordeel van de commissie over de geboekte resultaten voor de in 2012 ten aanzien van onderwijs en onderzoek (profilering, zwaartepuntvorming en valorisatie) geformuleerde ambities;
- het oordeel van de commissie over de geboekte resultaten voor de in 2012 ten aanzien van onderwijskwaliteit en studiesucces geformuleerde ambities;
- het eindadvies van de commissie aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

De commissie merkt op dat zij het voorstel voor de prestatieafspraken van ArtEZ in 2012 heeft beoordeeld als 'zeer goed'. In 2012 heeft ArtEZ ambities geformuleerd voor de verplichte indicatoren bij onderwijskwaliteit en studiesucces. Bijlage 1 bevat een overzicht van de realisatie in 2015.

2. Profilering, zwaartepuntvorming en valorisatie

2.1 Profilering onderwijs

Onderwijsdifferentiatie

Het sectorplan Kunstonderwijs (KUO) 'Focus op toptalent' en de verdere uitwerking daarvan in de 'Houtskoolschets' zijn voor ArtEZ in de prestatieafspraken richtinggevend voor de profilering van haar onderwijs. De afspraken waren dat het aantal studenten in de bacheloropleidingen voor muziek en voor autonome beeldende kunst zou worden teruggedrongen met respectievelijk 7% en 28% ten opzichte van het peiljaar 2010. Daarin is ArtEZ geslaagd: voor muziek met precies 7%, voor autonome beeldende kunst zelfs met 41%. Mede om de wel heel snelle daling in die laatste studierichting met name bij de locatie Enschede in te perken, zal ArtEZ daar met een andere differentiërende vorm van onderwijs starten, namelijk een versneld traject voor getalenteerde vwo'ers.

Een ander voornemen van ArtEZ was om per 2014/2015 een gezamenlijk programma te ontwikkelen met vooropleidingen op het gebied van theorie en werkhouding, zowel voor het wegwerken van deficiënties als om tegemoet te komen aan extra behoeftes bij multi-getalenteerde leerlingen. Dat programma is inmiddels ontwikkeld. Het Honours Programme,

tot 2015 gesubsidieerd vanuit het Sirius Programma, ziet ArtEZ als profielkenmerk dat zij sinds het beëindigen van het Sirius Programma zelf in stand houdt, maar dat niet tot onderdeel van de prestatieafspraken is gemaakt.

Onderwijsaanbod

Ook met betrekking tot het onderwijsaanbod was het sectorplan KUO van invloed op de ambities en ontwikkelingen in ArtEZ, waartoe een schema in het voorstel voor de prestatieafspraken was opgenomen van in 2015 beoogde bachelor- en masteropleidingen. Op het niveau van de eerste cyclus is de toen gewenste uitbreiding met Creative Writing aangepast aan de ervaringen en blijft dit onderwerp een onderdeel van de bachelor Vormgeving.

ArtEZ ambieerde daarenboven twee masterstudies te ontwikkelen. In lijn met het sectorplan KUO startte ArtEZ in 2014/2015 een verbreed masterprogramma Theatre Practices. Daarnaast is in 2016 een master Muziektherapie van start gegaan, vooralsnog als een niet-bekostigde opleiding, al is een hernieuwde aanvraag bij de Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs (CDHO) in voorbereiding teneinde de bekostigde status te bereiken. Met één jaar vertraging is ArtEZ in deze ambitie geslaagd. Andere voorgenomen hervormingsplannen ten aanzien van masterstudies heeft ArtEZ na nadere studie niet doorgezet. In lijn met het nieuwe instellingsplan zal ArtEZ nog een aantal nieuwe masteropleidingen ontwikkelen.

2.2 Onderzoek en valorisatie

Zwaartepuntvorming

Het onderzoek aan ArtEZ zou volgens haar voorstel in de prestatieafspraken versterkt moeten worden door de concentratie van het onderzoek in een expertisecentrum. ArtEZ heeft zelf, met steun van vooral de provincie Gelderland en de gemeente Arnhem, het expertisecentrum Future Makers in Fashion & Design opgezet op het gebied van de mode toen dat niet als Centre of expertise uit het selectieve budget bekostigd kon worden. Gekoppeld aan de studierichting Muziektherapie heeft ArtEZ verder het Kenniscentrum Muziektherapie opgericht. Daarmee heeft ArtEZ haar ambitie behaald om te participeren in twee expertisecentra.

Een andere ambitie met betrekking tot zwaartepuntvorming onderzoek was om in 2015 vier lectoren te hebben. Dat is gerealiseerd. Tevens is er een 'netwerklector' die werkzaam is voor alle opleidingen Bouwkunst in het land. De lectoraten staan in directe relatie met de expertisecentra. ArtEZ beoogt het aantal lectoraten in de komende jaren verder uit te breiden.

ArtEZ is in overleg met een aantal universiteiten in binnen- en buitenland, waaronder de Radboud Universiteit, over een meer geformaliseerde, structurele aanpak voor promoties van ArtEZ-medewerkers. Er bestaat namelijk binnen ArtEZ een relatief omvangrijke behoefte aan promoties.

Valorisatie

De meest prominente context waarin valorisatieactiviteiten bij ArtEZ plaatsvinden is het provinciale programma 'Gelderland valoriseert!'. Als belangrijke indicator voor valorisatie had ArtEZ zich voorgenomen om binnen dat programma in 2015 drie doelstellingen te verwezenlijken: het creëren van een platform voor de creatieve industrie; het ontwikkelen van een systematiek voor het scouten en screenen van kansrijke creatieve ondernemers; en ten minste twintig innovatieve starters in de creatieve sector. ArtEZ noemt in het kader van 'Gelderland valoriseert!' samenwerkingsrelaties met de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, de Radboud Universiteit, ontwikkelingsmaatschappij Oost NV, de Rabobank, de Kamer van Koophandel en een groot aantal bedrijven. Gekoppeld aan de topsector Creatieve industrie, waarop 'Gelderland valoriseert!' zich onder andere richt, legt ArtEZ verbindingen tussen ontwerpers en de maakindustrie. Als resultaten rapporteert ArtEZ ruim

150 starters; een netwerk van meer dan 150 ondernemers in de creatieve- en maakindustrie; vier matchingsprogramma's waarin ArteEZ-alumni participeren. Deze grote aantallen, ver boven de ambitie, heeft ArteEZ naar eigen zeggen bereikt door goed samen te werken met de regio en met de docenten.

In de andere provincie waarin ArteEZ locaties heeft, Overijssel, participeert ArteEZ in de netwerken van Kennispoort en de Zwolse⁸. ArteEZ heeft een vierjarenplan opgesteld om de ontwikkeling van de AKI Academy of Art & Design in Enschede (de derde locatie van ArteEZ) weer op het goede spoor te krijgen. Daarbij vindt overleg plaats met stakeholders in de omgeving van Enschede. Ook de samenwerking met de Universiteit Twente groeit. Studenten zouden zich meer op valorisatie moeten richten, door middel van ondernemerschapsonderwijs. Dat was een andere indicator van ArteEZ op het gebied van valorisatie. ArteEZ had zich oorspronkelijk voorgenomen in 2015 een honoursprogramma op dit gebied te ontwikkelen. Later heeft ArteEZ dit voornemen veranderd in een voornemen om alle studenten te bereiken door in alle bacheloropleidingen 10 EC aan ondernemerschapsonderwijs te richten. Dergelijke leerlijnen zijn inderdaad ontwikkeld. Daarnaast heeft ArteEZ al een aantal jaren het Art Business Centre met een Startersdesk voor studenten.

Een volgende indicator die ArteEZ voorstelde in het kader van kennisdeling, betrof het aantal boekproducties in de eigen uitgeverij. Het doel van zes boeken in 2015 werd met één boek overtroffen.

Ten slotte wilde ArteEZ het aandeel praktijkdocenten met een relevante beroepspraktijk hanteren als indicator voor de directe verbinding van het onderwijs met het beroepenveld. De relevantie van de beroepspraktijk van docenten wordt jaarlijks getoetst tijdens functionerings- en beoordelingsgesprekken. De ambitie was om dat percentage op 50% te brengen. In 2015 kwam de realisatie ruim daarbovenuit, met 57,6%.

2.3 Voortgang ten aanzien van profilering, zwaartepuntvorming en valorisatie

De commissie constateert dat ArteEZ zich de afgelopen jaren actief heeft ingezet om de prestatieafspraken na te komen. Op het gebied van profilering van het onderwijs heeft ArteEZ haar doelstellingen in het kader van het sectorplan KUO behaald, al zijn de vormen van haar geambieerde onderwijsaanbod aangepast door ervaringen in de tussenliggende jaren. De commissie waardeert dat ArteEZ op eigen kracht een expertisecentrum voor onderzoek in mode en design heeft opgericht. Het ondernemerschapsonderwijs is wijdverbreid in ArteEZ. In 'Gelderland valoriseert!' participeert ArteEZ actief, terwijl ze tevens deelneemt aan netwerken voor valorisatie in Overijssel.

De commissie stelt dan ook vast dat ArteEZ haar ambities ten aanzien profilering en valorisatie heeft gerealiseerd, deels in gewijzigde vorm.

3. Onderwijskwaliteit en studiesucces

3.1 Kwaliteit en excellentie

Als indicator van de kwaliteit van het onderwijs had ArteEZ de studententevredenheid met de studie in het algemeen gekozen, zoals gemeten via de Nationale Studenten Enquête (NSE). In 2011 antwoordde 73,6% van de studenten op deze vraag met (zeer) positief.

ArtEZ wilde dit percentage niet verder laten dalen dan tot 72,5%, maar kon in 2015 vaststellen dat het juist gestegen was tot 75,9%, sinds in 2014 een stijgende lijn was ingezet.

Het Honours Programme, tot 2015 gesubsidieerd vanuit het Sirius Programma, ziet ArtEZ als profielkenmerk dat zij sinds het beëindigen van het Sirius Programma zelf in stand houdt. ArtEZ heeft het niet tot onderdeel van de prestatieafspraken gemaakt. ArtEZ meldt dat de hoge waardering voor haar masterstudies in Nederland en wereldwijd tekenen zijn van de kwaliteit van ArtEZ (met name het Dutch Art Institute en de opleiding Typografie staan goed bekend).

Conclusie

De commissie concludeert dat ArtEZ haar ambitie ten aanzien van de studenttevredenheid heeft gerealiseerd. De commissie beoordeelt de resultaten ten aanzien van het aspect kwaliteit en excellentie als positief.

3.2 Studiesucces

ArtEZ rapporteert ten aanzien van studiesucces resultaten die voor zowel uitval en switch als voor rendement de doelen bereiken.

Met betrekking tot het bachelorrendement van herinschrijvers bij dezelfde instelling na C+1 (nominale studietijd + één jaar) had ArtEZ zich voorgenomen om de nulmeting van 71,4% in 2011 iets te verbeteren tot 72,5%. In 2015 is die laatste waarde van de indicator inderdaad bereikt. Voor wat betreft de uitval van studenten in het eerste jaar was ArtEZ in haar prestatieafspraken voorzichtig: ze had als bovengrens 25% gesteld, terwijl de nulmeting in 2011 op 23% was uitgekomen. ArtEZ heeft beter gepresteerd en vertoonde de laatste jaren een uitval van niet meer dan 21,7%. Ook ten aanzien van switch naar andere opleidingen binnen de instelling in het eerste jaar was ArtEZ behoedzaam in de prestatieafspraken: hoewel de nulmeting 0,8% was en het in het kunstonderwijs zelden gebeurt dat studenten van studie veranderen, was in de prestatieafspraken een maximum van 3% afgesproken. In 2015 was de switch opnieuw 0,8%.

De commissie constateert dat ArtEZ de volgende factoren noemt die het resultaat beïnvloed hebben. ArtEZ verwacht dat de komende jaren het rendementspercentage verder zal stijgen, wanneer de selectie door vooropleidingen en de selectieve functie van het eerste studiejaar verder op elkaar zijn aangesloten. Bovendien ervaart ArtEZ nog de nawerking van de overname van een studierichting van Hogeschool Windesheim.

De commissie constateert dat ArtEZ haar prestaties met betrekking tot de uitval en het rendement heeft verbeterd en dat de switch laag is gebleven. De in 2015 gerealiseerde waarden passen goed tussen die van de overige hogescholen voor de kunsten maar steken niet boven het gemiddelde uit.

Conclusie

De commissie concludeert dat de ambities ten aanzien van de uitval, de switch en het bachelorrendement zijn gerealiseerd. De commissie beoordeelt de resultaten ten aanzien van het aspect studiesucces als positief.

3.3 Maatregelen met betrekking tot onderwijsintensiteit, docentkwaliteit en indirecte kosten

ArtEZ rapporteert ten aanzien van maatregelen met betrekking tot onderwijsintensiteit, docentkwaliteit en indirecte kosten resultaten die voor onderwijsintensiteit wel de norm behaalt, en die voor indirecte kosten vrijwel, maar die voor docentkwaliteit niet de in 2012 geformuleerde ambities realiseren.

De kwaliteit van de docenten, uitgedrukt in het aandeel docenten met een masters- of doctorsgraad, wilde ArtEZ doen stijgen naar 57% in 2015. In 2015 noteerde ArtEZ echter 45% voor deze indicator. ArtEZ brengt onder de aandacht dat er voor praktijkdocenten in de kunstvakken niet of nauwelijks relevante master- of doctorsgraden bestaan. Ze had er dan ook voor gekozen om als aanvullende indicator in de prestatieafspraken op te nemen: een groei van het percentage theoriëdocenten met een master- of doctorsgraad van 55% naar 80% in de periode van de prestatieafspraken. Deze groei blijft echter beperkt tot 61,9% in 2015. Als contrapunt tegen de beweging naar een meer academisch karakter van het hbo had ArtEZ als verdere aanvullende indicator in de prestatieafspraken gesteld dat minstens 50% van de praktijkdocenten tegelijkertijd een beroepspraktijk in de kunsten zou moeten hebben. Die streefwaarde is in 2015 met 57,6% ruimschoots behaald.

De tweede indicator betreft de intensiteit van het onderwijs. Net als bij de andere hogescholen voor de kunsten is het onderwijs van ArtEZ sterk gericht op de individuele student en intensief. Alle voltijd bacheloropleidingen voldoen aan de minimumeis van twaalf contacturen per week in het eerste jaar.

De laatste indicator van maatregelen ter bevordering van de onderwijskwaliteit betreft de indirecte kosten, uitgedrukt als de verhouding tussen onderwijspersoneel (OP) en onderwijsondersteunend personeel (OOP). ArtEZ beoogde deze indicator stabiel te houden op 1,13. In de afgelopen jaren daalde dat verhoudingsgetal echter tot 1,07. Aanvullend noemt ArtEZ het overheadpercentage ten opzichte van de totale omzet als indicator voor de indirecte kosten. Dit percentage zou niet mogen stijgen boven 23%. Het percentage is van 2012 tot 2015 echter toegenomen van 22,6% tot 23,5%.

De commissie constateert dat ArtEZ de volgende factoren noemt die het resultaat beïnvloeden hebben. ArtEZ erkent in haar meest recente jaarverslag over de kwalificaties van docenten dat ze "gaandeweg [heeft] moeten constateren dat de prestatieafspraken, zoals die is overeengekomen, niet realistisch is." ArtEZ benadrukt dat zij "zich de afgelopen jaren wel degelijk actief [heeft] ingezet om zo dicht mogelijk bij de prestatieafspraken in de buurt te komen", onder andere door een eigen tweejarige deeltijd master Kunsteducatie voor kunstvakdocenten in het hbo. Ook heeft ArtEZ docenten gestimuleerd om een master te volgen, onder andere door ondersteuning te bieden met middelen uit het professionaliseringsplan van de hogeschool. De bereikte waarde van 45% is door die sterke inzet van ArtEZ tien procentpunten hoger dan de feitelijke uitgangssituatie in 2012 met betrekking tot het aandeel master- en doctorsgraden onder alle docenten. De in de officiële stukken genoemde uitgangssituatie van 55% berust op een administratieve fout in de aanvullende informatie die ArtEZ in 2012 uitwisselde met de commissie: 55% was het percentage *theorië*docenten met een master- of doctorsgraad, terwijl het aandeel met betrekking tot alle docenten in feite 35% was. In de roerige tijden die ArtEZ tot 2014 doormaakte met bestuurswisselingen en interim bestuurders is deze vergissing niet formeel rechtgezet, al werden in de jaarverslagen vanaf 2013 de beide indicatoren, berekend voor theoriëdocenten en berekend voor alle docenten, correct naast elkaar gepresenteerd. Ook herhaalt ArtEZ in de jaarverslagen sinds 2013: "De reviewcommissie heeft toegezegd bij de beoordeling van deze ambitie het eigen karakter van het kunstonderwijs en de rol van praktijkdocenten te betrekken".

Het niet behalen van de indicator met betrekking tot indirecte kosten is volgens het jaarverslag van ArtEZ voor een deel een gevolg van haar beleid met betrekking tot de ondersteunende en coördinerende taken van docenten, die nu meer dan voorheen belegd zijn bij het ondersteunende personeel. Verder beargumenteert ArtEZ "dat zij in tegenstelling tot andere kunsthogescholen haar instructeurs technische vaardigheden en werkplaatsassistenten ten onrechte niet tot het onderwijzend personeel heeft gerekend." Was dat wel gebeurd, dan zou in 2010 de ratio OP/OOP 1,39 bedragen en in 2015 1,60. Naast de incidentele financiële gevolgen van de bestuursproblemen in 2013 meldt ArtEZ bovendien extra kosten door de uitbreiding van de onderwijsondersteuning als gevolg van het, ondertussen opgeheven, verscherpte toezicht van de Inspectie van het Onderwijs en van een uitgebreid accreditatietraject.

Tevens draagt ArtEZ een externe gewijzigde omstandigheid aan met betrekking tot de wetgeving, die het haar moeilijk maakt de streefwaarden met betrekking tot de indirecte kosten of overhead te bereiken. Het betreft de gevolgen van de Wet Werk en Zekerheid (WWZ) en de komende veranderingen in de VAR-systematiek voor de flexibele schil aan personeel, waarop ArtEZ wijst in haar jaarverslag. De gevolgen van de wet noemt zij deels nog onduidelijk, omdat de wet nog steeds niet definitief is maar wel al jaren in voorbereiding is (de wet wordt al sinds 2013 vermeld in de jaarverslagen van ArtEZ).

De commissie heeft de volgende overwegingen ten aanzien van de bovenstaande factoren. De commissie constateert dat de gehele sector kunstonderwijs, meer dan andere sectoren in het hbo, geraakt wordt door de onzekerheden rond de Wet Werk en Zekerheid. De commissie stelt ook vast dat diverse kunstonderwijsinstellingen op verschillende wijzen proberen te anticiperen op de verwachte toekomstige situatie ten aanzien van freelancedocenten en dat dat bij vrijwel alle kunstonderwijsinstellingen ertoe leidt dat zij ofwel de ambitie met betrekking tot docentenkwaliteit, ofwel de ambitie ten aanzien van de indirecte kosten niet realiseren. De commissie constateert echter dat ArtEZ beide streefwaarden niet behaalt, noch via de verplichte indicatoren gemeten, noch via de door ArtEZ gebruikte aanvullende indicatoren. De commissie constateert daarentegen eveneens dat ArtEZ krachtig beleid heeft gevoerd om haar ambities te bereiken en dat zij althans voor wat betreft de docentenkwaliteit goede voortgang heeft gemaakt. De commissie constateert met ArtEZ dat de feitelijke groei van het aandeel docenten met een master- of doctorsgraad onder alle docenten aan ArtEZ in de afgelopen jaren tien procentpunten was. In vergelijking met andere hogescholen voor de kunsten is dat een toename die lichtelijk uitstijgt boven de trend.

Ook weegt de commissie mee, evenals bij andere hogescholen in de kunstsector, dat de Wet Werk en Zekerheid al jarenlang tot onzekerheden leidt met betrekking tot beleid voor flexibel personeel.

Conclusie

De commissie concludeert dat de ambities ten aanzien van de onderwijsintensiteit is gerealiseerd, die ten aanzien indirecte kosten vrijwel is gerealiseerd en die ten aanzien van docentenkwaliteit niet is gerealiseerd. Niettemin beoordeelt de commissie, alles overwegende en na toelichting door de instelling, de resultaten ten aanzien van het aspect maatregelen ter bevordering van onderwijskwaliteit als positief.

3.4 Aanvullende overwegingen

In aanvulling op bovengenoemde overwegingen wil de commissie wijzen op het volgende. De commissie heeft met name waardering voor de inzet die ArtEZ is blijven tonen om de onderwijskwaliteit en het studiesucces op peil te houden en te verhogen in de afgelopen jaren met de vele wisselingen in het bestuur. Ten aanzien van de onderwijskwaliteit en het studiesucces had ArtEZ voorzichtige maar realistische doelen gesteld, die zij inderdaad heeft waargemaakt. Ten aanzien van de maatregelen was zij daarentegen zeer ambitieus. ArtEZ heeft zich sterk ingezet om deze ambities uit de prestatieafspraken te verwezenlijken maar heeft ook vroegtijdig ingezien – en gewaarschuwd – dat sommige ambities niet realiseerbaar bleken. De commissie waardeert het dat ArtEZ op eigen kracht het expertisecentrum Future Makers in Fashion & Design heeft opgericht.

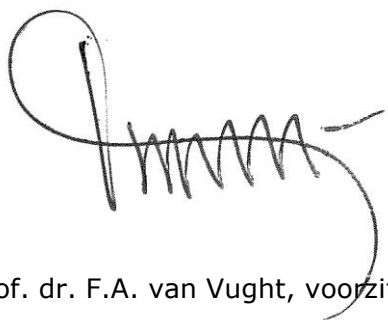
4. Advies aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

In verband met het vaststellen van de gevolgen, bedoeld in artikel 13, eerste lid, van het Besluit experiment prestatiebekostiging (Staatsblad 2012, 534) komt de commissie op grond van de beoordeling van de rapportage van de ArtEZ Hogeschool voor de kunsten tot het volgende advies aan de minister van OCW.

De commissie beoordeelt de resultaten ten aanzien van:

1. het aspect kwaliteit en excellentie als positief,
2. het aspect studiesucces als positief, en
3. het aspect maatregelen als positief.

Namens de Reviewcommissie Hoger Onderwijs en Onderzoek,

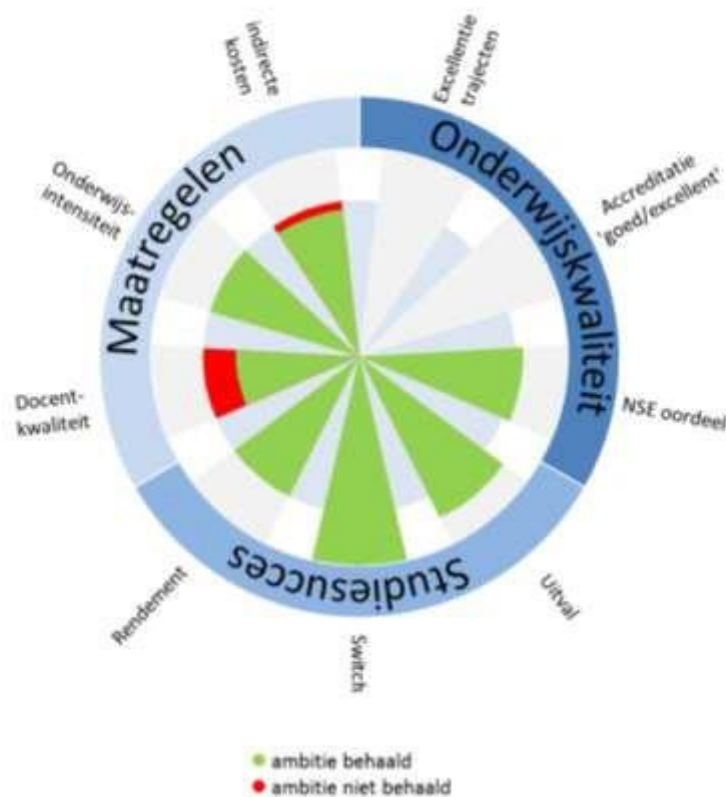
prof. dr. F.A. van Vught, voorzitter

Bijlage 1

Scores verplichte indicatoren onderwijskwaliteit en studiesucces

	nulmeting	ambitie	realisatie 2015
Uitval	23	25	21,7
Switch	0,8	3	0,8
Bachelorrendement	71,4	72,5	72,5
Studentoordeel (NSE)	73,6	72,5	75,9
Docentkwaliteit	55	57	45
Onderwijsintensiteit	0	0	0
Indirecte kosten; ratio OP/OOP	1,13	1,13	1,07

Ratio realisatie 2015 en ambitie

In bovenstaande figuur wordt de realisatie op de verplichte indicatoren weergegeven in relatie tot de ambitie op die indicatoren. Als de realisatie de ambitie overstijgt is het segment groter dan de binnenste cirkel. Blijft de realisatie achter bij de ambitie dan kleurt het niet behaalde deel van de ambitie rood. Hoe groter het rode gedeelte hoe verder de realisatie relatief van de ambitie verwijderd is gebleven.